

Tom Sawyer na psychiatrii: pacient, který býval považovaný za zdravého

**prof. MUDr. Jan Vevera, Ph.D., MSc. Vojtěch Pišl, MUDr. Jiří Hudeček,
MUDr. Andrea Hodková**

Psychiatrická klinika FN Plzeň a LF UK v Plzni a IPVZ

Tom Sawyer – 1850's

Většina dobrodružných událostí, zaznamenaných v této knize, se skutečně přihodila; několik jsem jich zažil sám, ostatní zažili jiní chlapci, moji spolužáci. ... Tom Sawyer je kombinací charakteristických znaků tří chlapců, jež jsem znal...

Mark Twain

Tom Sawyer coby pacient

Tom seděl v koutě, trucoval a pěstoval své hoře. Představoval si sám sebe, jak leží k smrti nemocen a teta se nad něho sklání a škemrá o jediné slovíčko odpuštění, ale on se odvrací ke zdi a umírá, aniž to slovíčko vyslovil. ... Viděl v duchu, jak se teta na něho vrhá a jak jí slzy tekou, jako když prší, a její rty se modlí k Bohu, aby jí vrátili jejího chlapečka, že ho už nikdy, nikdy víc nebude hubovat! Ale on tu bude ležet studený a bledý a vůbec neprojeví známku života...

Úryvek epizody přepracované do kazuistiky

Dvanáctiletý chlapec přiveden pěstounkou k akutnímu psychiatrickému vyšetření pro suicidální proklamace v reakci na hádku v domácím prostředí...

Nynější onemocnění: Dle pěstounky jsou u pacienta dlouhodobě přítomné poruchy chování, zlobí a lže. Často něco rozbije, zničí, spíše ale neúmyslně. Domácí povinnosti plní neochotně, navíc až po opakovaných výzvách...

Dle pacienta: Naštval se, když ho teta neprávem obvinila z rozbití něčeho, co nerozbil ... Řekl, že by bylo lepší nebýt. Následně utekl ven k řece, tam si představoval, jak by se mohl utopit...

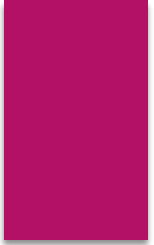
SPP: aktuálně klidný, vigilní, lucidní, plně orientován, PMT v normě, k pohovoru přistupuje poměrně ochotně, kontakt hodnotný...

Metodika získávání dat

V r. 2023 probíhala dvě kola atestací. V červnu v Plzni a v listopadu v Praze.

Poté, co lékaři složili atestační zkoušku, jsem je informoval, že hodnotíme diagnostickou konzistenci pomocí kazuistické viněty.

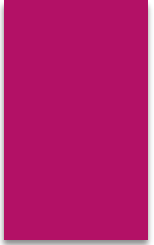
Lékařům, kteří odpoví, jsem nabídl, že se mohou ke mně přihlásit na konferenci a já jim zaplatím drink dle jejich výběru, nebo jim věnuji určitý čas ke konzultaci.

Ti, kteří atestovali v Plzni, dostali kazuistickou vinětu e-mailem s prosbou, aby s ní spojený dotazník vyplnili a poslali 3. osobě, konkrétně sekretářce psychiatrické kliniky, s tím, že jejich identita nebude nikomu z autorů studie známa.

Odpověděla většina lékařů, ale pomalu, v dlouhém časovém horizontu - až dvou měsíců.

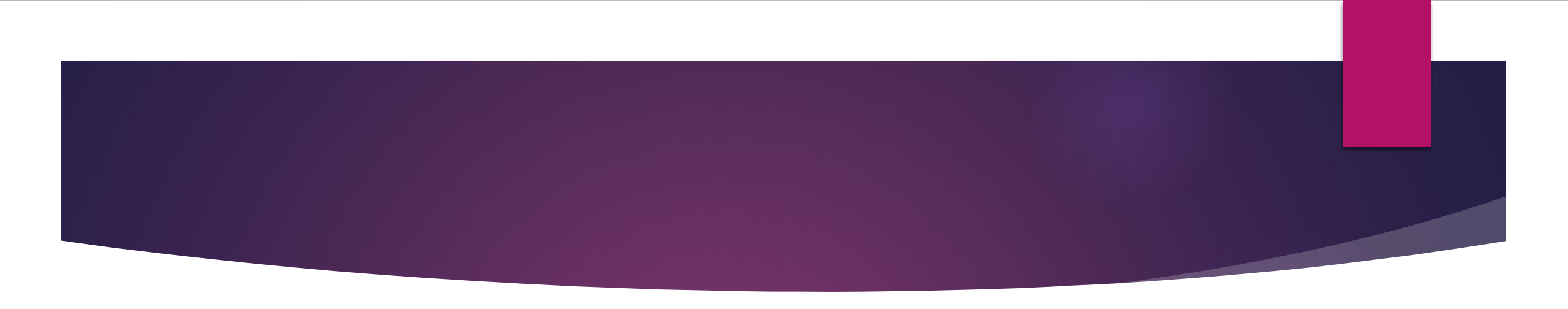
Dostal jsem tehdy strach, jestli budeme mít vůbec nějaké výsledky, a proto jsem se stejnou otázkou oslovil všechny lékaře z Bohnic a všechny lékaře z plzeňské kliniky, kteří skládali atestaci v posledních dvou letech.

V Praze pak bezprostředně po složení atestace dostali lékaři buď přímo ode mne, nebo od sekretářky informaci, že hodnotíme diagnostickou konzistenci našich arestantů. Byla jim předána obálka s vinětou a s prosbou, aby si vinětu přečetli a vyplnili dotazník. Následně nechali obálku na sekretariátu.

Naprostá většina z nich to udělala. Nebyla žádná kontrola. Odevzdávat obálku nemuseli, mohli odevzdat obálku prázdnou nebo s nevyplněnými odpověďmi, což udělali dva lidé. Ty jsme počítali jako nonrespondery.

Studii schválila Etické komise LFP.

Kazuistickou vinětu hodnotilo 47 psychiatrů atestovaných v letech 2021-2023 (osloveno 57, response rate 82%). Sledována byla rozhodnutí na základě současného stavu (tj. hypotetická rozhodnutí jako „v případě zhoršení obtíží“ nebyla brána v úvahu), ohledně:

- ▶ Diagnózy: v případě úvahy o více možnostech byla kódována první z uvedených diagnóz
- ▶ Terapie: v případě více farmakoterapeutických úvah kódován první z lékařů; při souběhu psychoterapie a farmakoterapie kódováno obojí

Výsledky

- v 94% případech přidělena psychiatrická diagnóza
 - 50% porucha chování
 - 15% reakce na stres
- V 64% případech indikována farmakoterapie
 - 30% antidepresiva
 - 21% antipsychotika
 - 11% psychostimulancia
- v 19% případech indikována okamžitá hospitalizace okamžitá hospitalizace

Přehled diagnostických rozhodnutí, doporučení a intervencí

Diagnóza a doporučení	Porucha chování (F91)	Reakce na stres (F43)	Hyperkinetická porucha (F90)	Smíšené poruchy chování a emocí (F92)	Jiná (F32.1, F41.2, F60.2, F60.3)	Bez Dg	Celkem
Celkem diagnostikováno	23	7	5	5	4	3	47
Hospitalizace/Středisko výchovné péče	5	1	2	1	0	0	9
Psychotherapie	15	4	3	1	4	1	28
Farmakoterapie	17	2	5	4	2	0	30
Z toho							
Antipsychotika	8	1	1	0	0	0	10
Antidepresiva	7	1	0	4	2	0	14
Stimulancia	1	0	4	0	0	0	5
Anxiolytika	1	0	0	0	0	0	1

Psychiatrizace

Proměna nepsychiatrického jevu v jev psychiatrický.

- ▶ **Overtreatment** – léčíme pacienty, kteří to nepotřebují
- ▶ **Undertreatment** – neléčíme pacienty, kteří to potřebují

...problém je obojí

Vyvstávají otázky:

Je Tom Sawyer nemocný?

Potřebuje Tom Sawyer pomoc?

Spadá Tom Sawyer do kompetence psychiatrů?

Počet pacientů do 17 let s předepsanými antipsychotiky

Nepochybuji o tom, že 420 dětí, které v ČR trpí psychotickou poruchou má dostávat antipsychotika, ale to, že antipsychotika užívá 18 200 dětí je tragické selhání systému .

Rok	Počet pacientů
2010	12 632
2011	13 121
2012	12 812
2013	13 054
2014	13 895
2015	14 635
2016	15 670
2017	16 608
2018	16 809
2019	16 958
2020	16 301
2021	17 052
2022	18 235

Počet pacientů ve věku 0-17 let v kontaktu s ambulantní nebo hospitalizační péčí v souvislosti s vybranými diagnózami v daném roce a zároveň předepsanými antipsychotiky (N05A) v daném roce:													
Počet pacientů													
Rok	F30-F39	F20-F29	F40-F48	F41.0-F41.9	F43.0-F43.9	F50.0-F50.9	F90-F93	F90.0-F90.9	F91.0-F91.9	F92	F92.8	F93.0-F93.9	
2010	195	199	1 224	210	672	104	7 731	5 654	1 729	1 175	908	438	9 453
2011	194	215	1 349	222	738	81	8 226	6 127	1 728	1 177	876	445	10 065
2012	204	199	1 291	238	700	80	8 057	6 155	1 596	1 135	837	416	9 831
2013	224	195	1 384	249	791	100	8 071	6 189	1 443	1 177	856	456	9 974
2014	301	235	1 458	294	839	119	8 691	6 665	1 506	1 250	934	464	10 804
2015	318	252	1 548	315	926	132	9 281	7 226	1 491	1 325	1 007	507	11 531
2016	338	246	1 740	353	1 087	134	9 927	7 790	1 514	1 375	1 073	555	12 385
2017	451	289	1 980	466	1 202	183	10 475	8 236	1 476	1 522	1 212	608	13 378
2018	550	297	2 196	520	1 341	226	10 537	8 150	1 357	1 694	1 413	591	13 806
2019	560	306	2 261	548	1 399	234	10 635	8 117	1 265	1 874	1 567	666	13 996
2020	501	287	2 136	665	1 179	249	9 873	7 557	1 132	1 641	1 381	654	13 046
2021	673	338	2 810	960	1 589	426	9 954	7 382	1 137	1 779	1 495	779	14 201
2022	966	420	3 618	1 261	2 248	542	10 464	7 565	1 036	2 171	1 824	914	16 010

Vývoj počtu děti a mladistvých s psychiatrickou péčí

Zdroj: Národní registr hrazených zdravotních služeb (NRHZS).

Počet pacientů, kteří mají v daném roce vykázanu jakoukoli péči pro sledovanou diagnózu (ambulantní nebo hospitalizační) u odbornosti psychiatrie.

	2013	2023	% změna
↑ Poruchy chování a emocí s obvyklým nástupem v dětství a v dosp. (F90-F98)	26 688	30 295	14%
↑ Neurotické, stresové a somatoformní poruchy (F40-F48 bez F42)	8 896	16 997	91%
↑ Poruchy psychického vývoje (F80-F89)	4 249	8 432	98%
↑ Mentální retardace (F70-F79)	3 799	4 321	14%
↑ Depresivní porucha (F32, F33)	1 045	3 399	225%
↑ Syndromy poruch chování, spoj. s fyziolog. poruch. a somat. faktory (F50-F59)	1 570	2 635	68%
↑ Poruchy osobnosti a chování (F60, F61)	845	2 298	172%
↑ Obsedantně-nutková porucha (F42)	771	1 683	118%
↑ Změny osobnosti a chování (F62-F69)	455	1 639	260%
↑ Poruchy duševní a poruchy chování způs. užíváním psychoakt. látek)	910	925	2%
↑ Schizofrenie, poruchy schizotypální a poruchy s bludy (F20-F29)	523	805	54%
↑ Afektivní poruchy (bez deprese) (F30-F39 bez F32, F33)	214	331	55%
↑ Organické duševní poruchy, Alzheimerova nemoc (F00-F09, G30)	207	201	-3%
↑ Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním alkoholu (F10)	150	195	30%
Celkem	47 180	66 257	40%

Závěr

Nejde o chybu lékařů. Je to reakce se tragický nedostatek psychoterapeutů.

Právě psychoterapie je u dětí s emoční nestabilitou (Diagnózy F9.X – poruchy chování a emoci), kterých je v ČR diagnostikováno 47 000 je lékem první volby. **Protože tato léčba není dostupná, saháme po léčbě druhé volby, kterou jsou antipsychotika.** Ta mají i ale i vážně nežádoucí účinky: přibývání na váze, DM II typu, dysregulace hormonálního systému

Skutečnost, že antipsychotika dostává i třetina dětí s depresemi je rovněž obhajitelná, ale znepokojivá.

Ale co s tou lavinou 30 295 dětí s Poruchami chování a emocí a 16 997s úzkostmi, které se na nás v posledních dvou dekádách valí? Za posledních 10let vzrostl počet dětských pacientů o 40%. **Ale pozor nemůže za to jen COVID a nebo snad dokonce válka** na Ukrajině. To jsou laciné mediální titulky hledající jednoduché vyvětvení složitého problému, Kdyby tomu tak bylo viděli bychom jasný skok. **Vidíme postupný narůst** jasný už před COVidem a válkou.

Problémem je **psychiatrize** sociálních jevů
(přeměna nepsychiatrického jevu v jev psychiatrický)

Děkuji za pozornost

Prof. MUDr. Jan Vevera, Ph.D.
veveraj@fnplzen.cz